
МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ТРАНСГУМАНІЗМУ

Наталія Стратонова

Сучасну людину важко здивувати новими технологіями, адже її життя вже давно опосередковане через комп'ютер, мобільний телефон, фітнес-трекер та алгоритми «розумного будинку». Віртуальний світ, онлайн-синхронізовані графічні середовища пропонують: альтернативний спосіб життя, де людина концептуалізує себе за допомогою аватару та нікнейму; свободу (чи її ілюзію?), у якій основним стрижнем є часткова анонімність; онлайн-освіту, як можливість отримати знання, не виходячи з дому; інтернет-банкінг тощо. Власне, сам простір інтернету формує в нас «гібридне» сприйняття світу, пов'язане з можливістю реалізувати себе як у реальному житті, так і у віртуальному. Подібні пошуки скеровують нас до першоджерел Я-реальне vs Я-віртуальне, з-поміж яких є праці трансгуманістичного руху, що виник у II половині XX століття у зв'язку з переосмисленням взаємовідносин людина-машина.

Середина XX – початок XXI століть є новим етапом у технократичній історії людства. Упродовж цього часу, скажімо, з 1950-х років, коли А. Тьюрінг запропонував ідею штучного інтелекту, а Марвін Мінські вперше озвучив цей термін на конференції в Дармутському коледжі (1956 р.), відбуваються зміни фундаментального характеру, які торкаються всіх сфер життя людини. Ці зміни, з одного боку, дозволяють глибше зрозуміти дійсність, що нас оточує, а з іншого – породжують безліч питань та проблем, пов'язаних з минулим та майбутнім, з поглядом на реальне та віртуальне, на роль нової людини в сучасному соціокультур-

ному просторі. Особливо гостро постає проблема антропологічної кризи, де античний вислів «Пізнай самого себе» нівелюється Googlesearch. Останнім часом ми спостерігаємо витіснення з наукової думки філософської антропології та гуманітарних підходів до людини. Натомість виникають нові віяння (постгуманізм, трансгуманізм, іморталізм тощо), які розглядають людський інтелект як такий, що існує поряд зі штучним. Подібна плюралізація буттєвих форм розуму фактично стирає питання «Хто я?», а отже, і розуміння традиційної історичної людини. Як справедливо зауважує М. Бердяєв, «переворот у всіх сферах життя починається з появою машини. Відбувається ніби виривання людини з надр природи, помічається зміна всього ритму життя. Раніше людина була органічно пов'язана з природою, її суспільне життя складалось відповідно до життя природи. Машина кардинально змінює ці відносини між людиною та природою. Вона стає між людиною та природою, вона не лише ймовірно підкорює людині природні стихії, але підкорює і саму людину; вона не лише в чомусь звільняє, але й по-новому поневолює її»¹. Здавалося б, нові технології повинні полегшити спосіб життя людини, проте з часом вони перетворюють людське буття на просте існування.

У ХХІ столітті результатом цих еволюційних змін стає виникнення нового типу Людини – людини, яка подолала своє біологічне буття, страх перед смертю, яка може перебувати одночасно в кількох просторах (реальному та віртуальному) та живе в середовищі, що ми називаємо Суспільство 2.0. Ми ніяким чином не хотіли б применшити важливість нових технологій у людському бутті, основним нашим завданням є показати зміни, що відбулися з людиною у ХХ–ХХІ століттях, спричинені ренесансним універсалізмом, раціоналізмом Нового часу та науково-технічним прогресом, що невпинно завойовував усі сфери людського буття.

Технологічний прогрес бере під контроль природні процеси еволюції, породжуючи суперечності в питаннях людської екзистенції, самоусвідомлення та ідентифікації. Тому торжество розу-

¹ Бердяєв Н., *Смысл истории*, http://www.krotov.info/library/02_b/berdy-ayev/1923_019_5.htm

му, що несе людині Благо, запропоноване епохою Просвітництва, трансформується в торжество техніки. А це, своєю чергою, актуалізує новий погляд на Людину та її буття в сучасному світі. Звісно, на початку свого існування такі філософські традиції, як постгуманізм і трансгуманізм актуалізуються в галузі наукової фантастики, проте на сучасному етапі, спостерігаючи за активним упровадженням нано- та біотехнологій, за генною інженерією, штучним інтелектом тощо, ми можемо стверджувати, що ці візії актуальні й потребують подальшого осмислення.

У цій статті ми маємо намір проаналізувати основні напрямки смислового конструювання постлюдини в сучасному соціальному й віртуальному просторі крізь призму морально-етичної проблематики.

У середині XIX – на початку XX століть спостерігається загальний занепад європейської культури, що проявляється в нігілізмі, безнадії, розчаруванні, занепаді життєвих сил, занепаді культури, мистецтва тощо. Криза гуманізму, на думку мартініканського філософа Франца Фанона, пов'язана, передусім, з його прагненням створити одноманітність і нав'язати світогляд обмеженого кола людей як певну універсальну для всього людства істину. У своїх розвідках він зауважує: «Усі цінності середземноморської культури – тріумф гуманізму, просвітництва та краси – перетворюються на безживний, безбарвний дріб'язок. Усі розмови виявляються купкою мертвих слів. Цінності, покликані, як здавалось, ушляхетнювати душу, виявляються нікчемними, бо не мають жадного стосунку до конкретної боротьби, що в ній бере участь народ»². Луї Альтюссер вважає гуманізм історично обмеженим. Висловлюючись щодо постгуманізму, дослідник зауважує: якщо в гуманізмі особистість – це природне явище, то в «постгуманізмі» особистість – результат суспільного розвитку, певних соціальних умов. Отже, гуманізм у деяких випадках сприймається як певна ідеологія, а тому не може забезпечити об'єктивне знання реальності. Саме тому під терміном «постгу-

² Фанон Ф., *Про насильство*, <https://vpered.wordpress.com/2010/11/22/fanon-de-la-violence>

манізм» мають на увазі невизначену, проте бажану ідеологічну альтернативу, протест проти традицій гуманістичної думки. Відповідно постгуманізм – це любов до людини після гуманізму. М. Фуко, звертаючись до проблеми людини в історії, розглядає явище «смерті людини» як руйнування образу Людини, створеного гуманізмом. З-поміж основних причин цього процесу дослідник називає неможливість гуманістичної думки Ренесансу та раціоналізму класиків досягнути Людину.³ Тому постгуманізм постає як прорив у вимір Іншого шляхом відмови від уявлення про єдину Істину та загальнолюдське Добро.

На фоні кризи гуманізму у філософській думці порушують питання моральної готовності людини до змін і трансформацій. Тут варто згадати Надлюдину Фрідріха Ніцше, яка стоїть поза добром і злом, самостійно визначаючи моральні правила; долає все дріб'язкове і проривається до вершини людського духу «назустріч своєму вищому стражданню і своїй вищій надії», а мету життя знаходить в пошуку істини, творчій праці, подоланні себе. На це здатні лише обрані, ті, хто наділений «волею до могутності».⁴

Говорячи про Надлюдину, Ніцше, звісно, не мав на увазі трансформації у сфері нано- й біотехнологій. Він був впевнений у тому, що людина зможе еволюціонувати самостійно, за допомогою своїх природних талантів і саморозвитку. Проте на перше місце в контексті порушеної проблеми, у зв'язку зі стрімким розвитком науки й техніки, виступає феномен Надлюдини/постлюдини, як особи, здатної подолати свою природу і стати нечутливою до зовнішніх факторів впливу. Саме це і є стрижнем трансгуманістичної теорії – нової філософської традиції, спрямованої на можливість змінити людську природу за допомогою новітніх технологій.

Запропонований напрям, названий «трансгуманізмом» (термін запропонував Джуліан Хакслі), актуалізував питання осмислення людської генної інженерії та можливості трансформацій у природі людського розуму. До основоположників трансгуманізму

³ Фуко М., *Слова та речі*, <http://www.lib.ru/CULTURE/FUKO/weshi.txt>

⁴ Ніцше Ф., *Так казав Заратустра*, <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3781>

зараховують Марвіна Мінскі, Реймонда Курцвейла, Ніка Бострома, Макса Мора тощо. Трансгуманізм у комплексному розумінні є сукупністю тверджень, згідно з якими штучна зміна людської природи не лише можлива, а й надзвичайно цінна, адже вона, на думку послідовників цієї філософської традиції, передбачає покращення конкретних когнітивних та фізіологічних здатностей людини, а як наслідок і радикальну зміну поглядів на проблему життя і смерті. Слід зауважити, що проблематика трансгуманізму не вичерпується нано-, біотехнологіями та штучним інтелектом. Вона, передусім, формується як новий спосіб життя та світогляд, а це, своєю чергою, зумовлює актуалізацію морально-етичних зауваг «за» та «проти» подібних втручань в життя людини, а також онтологічних питань, пов'язаних з природою інтелекту й свідомості.

У 2013 році на форумі «Global Future 2045: Towards a New Strategy for Human Evolution» футуролог, директор з технічних розробок корпорації Google Реймонд Курцвейл заявив: «Ми ставитимемо все більш небіологічними істотами, доки не дійдемо до стану, коли небіологічна частина превалюватиме, а біологічна втратить своє значення. При цьому небіологічна частина буде настільки міцною, що вона зможе повністю моделювати й розуміти біологічну частину. Отже, якщо біологічна частина зникне, це не матиме значення, оскільки небіологічна частина вже повністю її розумітиме»⁵.

Проте, якщо звернутися до передісторії, слід зазначити, що вперше на термін «трансгуманізм» у сучасному його розумінні натрапляємо в працях англійського біолога-еволюціоніста Джуліана Хакслі. Ще 1957 року в праці «New Bottles for New Wine» науковець, досліджуючи питання майбутнього людства та його можливостей, наголошує на тому, що людський вид, за бажання, має можливість перевершити себе. Таким чином, на думку Д. Хакслі, виникне нова віра, яку можна назвати «трансгуманізмом». Це явище дослідник тлумачить таким чином: людина, яка

⁵ Koene R. A., *Global Future 2045: Towards a New Strategy for Human Evolution*, <http://gf2045.com/read/265>

залишилась людиною, але перевершила себе завдяки реалізації та заради реалізації нових можливостей людської природи.⁶ Як бачимо, Джуліан Хакслі одним із перших порушує питання, з якого виникають суперечності трансгуманізму загалом. Ці суперечності зумовлені розумінням Людини: залишиться вона на вершині еволюції або ж стане перехідною ланкою. Відповідно виникає проблема відношення до духовного, адже надможливості трансформованої людини, згідно із трансгуманістичними теоріями, не завжди передбачають традиційні загальнолюдські цінності, пов'язані з розумінням Добра і Зла. Зрештою, межа між ними стирається взагалі, адже ідеологічна парадигма цього напрямку передбачає позбавлення цінностей класичного гуманізму: тілесності, почуттів, любові, спасіння тощо. Трансгуманізм, отже, виводить розуміння буття людини на інший рівень – технологічний. На цьому етапі основним орієнтиром стає світогляд, що фіксує надлюдину, яка, за Ж. Ламетрі, редукує людину до машини. Підтвердженням вищесказаного є також праці Р. Еттінгера «Перспективи безсмертя» (1962), «Від людини до надлюдини» (1972), Ф. М. Есфандіарі (FM-2030) «Чи є Ви трансгуманістом» (1989), М. Мора «Принципи екстропії» (1995), Н. Бострома «Що таке трансгуманізм» (1999) тощо.

У рамках трансгуманізму активно розробляється проблематика постлюдини, людська природа якої трансформована завдяки біотехнологіям. Прихильники цього напрямку вже вважають себе транслюдьми, бо покращують своє тіло за допомогою імплантів та активно використовують комп'ютерні технології. Відтак, транслюдина буде перетворюватись на постлюдину за допомогою нанотехнологій, ліків для зміни станів свідомості та покращення пам'яті, генної інженерії тощо.

У сучасних наукових колах термін «постлюдина» став ключовим для позначення онтологічних, епістемологічних, біотехнологічних змін у бутті людини у XX–XXI століттях. Зрештою цей термін почали вживати для позначення будь-яких сучасних по-

⁶ Huxley J., *New Bottles for New Wine*, London: Chatto&Windus, 1957, P. 17.

глядів на людину, що в підсумку спричинило методологічну й теоретичну плутанину серед науковців. Термін «постлюдина» вмістив постгуманізм, трансгуманізм, новий матеріалізм, частково антигуманізм та метагуманізм. Найбільш дискусійними в цьому ключі стали постгуманізм і трансгуманізм. Ф. Феррандо вказує на такі причини цієї плутанини: «...Обидва рухи виникли в кінці 80-х – на початку 90-х і вказували однакові теми й інтереси. Прихильники цих рухів поділяли сприйняття людини як живої істоти, стан якої не є остаточним та є змінним (*тобто, еволюція людини самою людиною не закінчується* – прим. Н. С.), проте перспективи й корені цих питань не були однаковими. Крім того, концепція постгуманізму сама по собі інтерпретувалась трансгуманістичними поглядами на людину, яка в кінцевому результаті може настільки радикально себе змінити, що стане причиною появи постлюдини в трансгуманістичній епосі»⁷. Таку плутанину слушно пов'язати з постантропоцентричними та постдуалістичними підходами постгуманізму, що містять як філософський, так і культурний аспекти. Отож, у контексті названих досліджень префікс «пост» почав фіксувати перехід того чи того культурного феномену в інший якісний стан, вказуючи на іншобуття Людини, яка в постмодерній культурі прийшла на зміну Людині «традиційній».

Поступове злиття людини з машиною стає предметом аналізу Донни Гаравей у її «Маніфесті кіборга». Дослідниця зазначає, що людина не в змозі більше сприймати саму себе як людську істоту, тому правильніше було б проголосити себе кіборгом. «Кіборг – істота постгендерного світу, що не має нічого спільного з бісексуальністю, доєдипальним симбіозом, невідчуженою працею чи іншими спокусами органічної цілісності, досягнутої остаточним привласненням сили частин вищою єдністю... Можна сказати, що кіборг не має власної історії в її західному розумінні, і це парадоксально – адже кіборг представляє жажливий апокаліптичний телос загостреного домінування Заходу в абстрактній індивідуа-

⁷ Ferrando F., *Posthumanism, Transhumanism, Antihumanism, Metahumanism, and New Materialisms: Differences and Relations*, "Existenz: an international journal in philosophy, religion, politics, and thearts", 2013, Nr 8, P. 26-32.

лізації; скінченне «я», нарешті вивільнене від усіх залежностей; людину в космічному просторі...»⁸. Донна Гаравей виокремлює три вирішальних межових злами в історії людства, що дозволили сформувати образ кіборга як людину майбутнього:

– біологічно-детерміністська ідеологія, У результаті якої кіборг з'являється там, де порушується кордон між людиною і твариною;

– розрізнення між твариною-людиною (організмом) і машиною (технологічний детермінізм). Наділяючи докібернетичні машини «привидом духу», дослідниця робить наголос на тому, що машини кінця ХХ століття фактично знівелювали різницю між природним і штучним, розумом і тілом, внутрішнім і зовнішньо сконструйованим. Отже, на думку вченої, «наші машини жваві, самі ж ми – страшенно інертні»;

– розмитість межі між фізичним та нефізичним. Донна Гаравей бачить світ майбутнього безстатевим, таким, що не має ні кінця, ні початку. Кіборги, на її думку, не можуть становити загрози для людини, адже сама вона частково стає кіборгом.

У результаті виникає питання – *чи може людина, частково ставши машиною, зберегти в собі людські якості?*

На сьогодні людство настільки тісно контактує з машиною, що межа між штучним та природним і справді поступово зникає. Людина, сформована єдиними технологіями, прагне більшого єднання зі світом машин, а це, своєю чергою, призводить до втрати нею своєї ідентичності. До питання взаємовідносин у рамках «людина-машина» звертається у своїх працях французький філософ Жан Бодрійяр. Він розглядає постгуманістичну реальність як світ машин, що турбуються про людей: «З віртуальними машинами проблем більше не існує. Ви вже не є ні суб'єктом, ні об'єктом, ні вільним, ні відчуженим, ні тим, ні іншим: ви перебуваєте в стані захоплення комутаціями. Відбувся перехід від пекла іншого до екстазу одного й того самого, з чистилища змін до штучного раю схожості. Дехто скаже, що це ще більше рабство, але Людина

⁸ Гаравей Д., *Маніфест кіборга*, <http://izin.com.ua/cyborg-manifesto/>

Телематична не може бути рабом, адже не має своєї волі. Немає вже відторгнення людини людиною, є лише гомеостаз людини з машиною...»⁹. На думку дослідника, умови постгуманізму можна сприймати як убивчу досконалість штучного середовища, що охоплює весь світ.

Підтвердженням цьому є застосування нових поколінь біонічних протезів, інтенсивний пошук способів перекодування інформації, що надають органи чуття: до прикладу, під час деяких уражень зорового нерву, результатом яких є кольорова сліпота, спеціальна відеокамера переводить кольори навколишніх предметів у звуки з певною частотою коливань, а пацієнти навчаються їх сприймати і використовувати з користю для себе. До того ж, цифрові технології сприяють розширенню наших когнітивних можливостей: цифрові прилади стали інструментом опосередкування, що здатні розширити обмежені можливості сенсорної, нейрокогнітивної та скелетно-м'язової системи людського організму.

У контексті порушеної проблеми постає питання кіборгізації соціуму. Наукові розробки, зокрема й згадані вище, формують у масовій культурі образ так званого Кіборга як одного з варіантів Постлюдини, що певним чином деформує онтологічні межі та ставить нові питання в екзистенційному погляді на постособистість.

Слід зауважити, що терміни «кіборг» та «кіборгізація» (від англ. —«cybernetic organism») 1960 року ввели в ужиток аерокосмічний винахідник Манфред Клайнс і лікар Натан Клайн, дослідники лабораторії динамічного моделювання в Нью-Йорку, які займалися проблемами інформаційних технологій, що доповнюють поведінку людини і є необхідними для організму людини в умовах космічних польотів. У науковій літературі та масовій культурі термін закріпився завдяки численним книгам і фільмам на тему майбутнього.

У науці тема зрощення людського організму з машиною та її елементами отримала практичне втілення в галузі медицини і

⁹ Бодрийяр Ж., *Прозрачність зла*, http://molotoff.info/books/prozorist_zla.txt

трансплантації штучних органів, сфері створення нових матеріалів на основі нанотехнологій, у розвитку інформаційно-когнітивних технологій. Її передумовами можна вважати і ідеї спрямованої еволюції в душі ноосфери, і сучасні теорії трансгуманізму, сингулярності – швидкого наукового прогресу, який призведе до створення штучного інтелекту й поступової кіборгізації людей.

Одним з авторів цих ідей є американський винахідник, програміст, футуролог, технічний директор Google, засновник Університету Сингулярності, «батько» трансгуманізму Реймонд Курцвейл. Він стверджує, що постбіологічний інтелект незабаром буде «встановлюватися» в роботів так само, як зараз встановлюється програмне забезпечення в наших комп'ютерах. За його словами, швидка стимуляція процесів кіборгізації може привести до технологічної сингулярності вже в 2045 році. Цей підхід – найбільш оптимістичний, навіть тяжіє до фетишизації кіборгів і має практичні аспекти. Р. Курцвейл у рамках діяльності компанії Google і Університету Сингулярності (2009) працює над проектом створення програмних продуктів на принципах штучного інтелекту, впровадження яких очікують до 2020 року.

На сучасному етапі технології для маніпулювання мозком людини з метою змінити її поведінку; нейрофармакологічні впливи, або застосування медичних препаратів, що дозволяють модифікувати емоції та поведінку людини; технології, спрямовані на суттєве продовження життя людини; технології генної інженерії належать до класу так званих технологій HI-HUME, спрямованих на маніпуляцію індивідуальною та масовою свідомістю. Їх вплив настільки вагомий, що вони здатні руйнувати механізми саморегуляції людського індивідуального й соціального простору. Поява технологій HI-HUME, на думку російської дослідниці О. Жукової, стала можливою лише після появи та стрімкого розповсюдження сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій, що дозволили обробляти масштабні масиви інформації і транслювати на великі території потрібні інформаційні потоки.¹⁰ Активне

¹⁰ Жукова Е., *Человек в плену hi-hume*, «Вестник Томского государственного педагогического университета», 2007, № 11., С. 30

використання зазначених (і не лише) технологій відкриває перспективу для теорії технологічної сингулярності, яка передбачає винайдення штучного інтелекту, що перевершить людський розум і буде здатен до самовдосконалення; інтеграцію людини з обчислювальними машинами; покращення можливостей людського мозку за рахунок біотехнологій. На початку 2000 року Еліезер Юдковські, американський фахівець з розвитку штучного інтелекту, виокремив дві ознаки наближення ери технологічної сингулярності: зростання техногенного безробіття та екстремально швидке розповсюдження ідей. Враховуючи вірусність розповсюдження новин/псевдословин у мережі інтернет, людство наближається до певної точки у своєму розвитку, рух від якої кардинально змінить погляд Людини на саму себе.

Отож, уперше в історії Людини цілковита трансформація самої себе, своєї природи і конституції стає технічно здійсненна, і Людина, безумовно, неухильно починає вибудовувати відповідні практики. Кіборгізація соціуму у філософській думці неодмінно призводить до необхідності поставити заново чи не всі базові питання антропології: про існування «природи» і можливості «визначення» людини, про особистості, про ідентичність індивідуальну і видову, про ціннісні й етичні підстави людського існування.

Ще одним із напрямів у сфері наукових розробок стала генна інженерія, що також ставить перед філософською думкою низку важливих онтологічних та екзистенційних питань. Розшифровка геному людини стала вирішальною передумовою того, що гено-технології увійшли в розряд трансформативних практик, які ведуть до появи постлюдини. Сьогодні у сфері антропогенетичних досліджень велика різноманітність можливих стратегій, ліній розвитку, проте, водночас, ми маже не знаємо тих кінцевих пунктів, куди ведуть ці лінії.

Як і на шляху до Кіборга, виокремлюють певні ступені розвитку технологій, які є одночасно і ступенями просування до генетично модифікованих людей. Для стислості ми їх зведемо всього до

двох етапів, які часто називають стадіями: негативною, або терапевтичною і позитивною, або такою, що покращує, евгеніку.

На початковій стадії робота з генетичним матеріалом людини має винятково характер отримання інформації та вжиття заходів захисту (перш передусім від спадкових захворювань і генетичних дефектів, наприклад синдрому Дауна). Хоча і тут уже виробляються генетичні модифікації. Практики негативної евгеніки, будучи корекційними практиками, спрямовані в галузь медицини. Але використовувані в них з метою отримання інформації технології – передімплантаційна діагностика і «скринінг», генетичне тестування – можуть застосовуватися і для інших цілей, що належать уже до наступної стадії. Тут робоче поле нечітке: наприклад, «позитивна» евгеніка визначається лише «негативним» способом, передбачаючи зокрема будь-які генетичні зміни, трансформації, маніпуляції, які не зводяться до терапії.

Проте сьогодні і в цій галузі обговорюють, здебільшого, помірні стратегії, спрямовані лише на «поліпшення» наявного набору властивостей і ознак людини – пам'яті, інтелектуальних і сенсорних здібностей, фізичних можливостей, зовнішніх даних тощо. Серед таких «поліпшувальних» стратегій найдалі заходять стратегії створення «дітей на замовлення», у яких відбирають ембріони з заздалегідь проконтрольованим і оптимальним набором усіх спадкових якостей. Тут виникає питання, чи «спроектована» або «сконструйована» дитина, навіть якщо вона відповідає всім видовим параметрам людини, може бути Людиною?

Наступною технологічною сходинкою є впровадження генної інженерії зародкових шляхів (germline therapy), яка буде актуальною, за прогнозами, приблизно до 2020 р. У клітинах зародкового шляху є повний обсяг генетичної інформації, і тому на цьому етапі відкривається можливість маніпулювання, власне кажучи, всім доступним спадковим матеріалом. Інакше кажучи, цілком може розвинутиись генетичне дизайнерство – напрям, що використовує геноматеріал різних видів, проектування і виробництво широкого асортименту генетичних конструктів. Априорі вони можуть як завгодно далеко відхилятися від Людини в усьому – у своєму

генотипі, фенотипі, психо-інтелектуальних характеристиках. Можуть, зокрема, бути «химерами» (істотами без упізнаваної спорідненості в колі природних організмів, «ні на кого не схожими»), міжвидовими гібридами, істотами з фантастичною гіпертрофією будь-якої властивості...

Порівняно з Кіборгами, гібридами всього двох «батьків» – Людини і Мащини – у проблематиці генного дизайнерства виникає набагато більше змішання, більша дезорієнтація. Тому цілком справедливе зауваження Ф. Фукуями: «Ми перемішуємо гени людини з генами стількох видів, що вже не будемо чітко розуміти, що ж таке людина». Запитань більше, ніж відповідей. Чи є модифіковані або «штучно спрограмовані» люди Постлюдьми? Чи не символізуватимуть ці процеси смерть особистісної унікальності й травму ідентичності? Важко висловитись однозначно. Зрозуміло одне: подібні неприродні форми модифікації людини спричинять неприродні форми взаємовідносин.

Як бачимо, дискурс постлюдського є безперервним процесом обміну різними думками, що стосуються спроб змінити умови життя сучасної людини. Постгуманізм і трансгуманізм пропонують безліч шляхів для переосмислення можливих екзистенційних результатів. Трансгуманізм відкриває дискусію про вплив технологічних і наукових розвідок на еволюцію людського існування; постгуманізм, будучи сформованим на постантропоцентризмі та постгуманізмі, не визнає науку й техніку основними рушіями людського розвитку, роблячи акцент на гармонійному існуванні людини-мащини. У контексті порушеної проблеми можемо звернутися й до біоетики, а саме до аболіціонізму – руху, що схвалює використання біотехнологій. Проте відразу виникають запитання: чи не призведе таке явище до стирання значення аксіологічної природи людини; чи є місце в постлюдському просторі таким цінностям, як моральність, свобода, щастя; чи зможемо ми говорити про Людину в дискурсі технологічного мислення нашої цивілізації? Ці питання потребують окремих наукових розвідок для різноаспектного підходу до аналізу відповідних явищ і ширшого осмислення їх.

Література

1. Бердяев Н., *Смысл истории*, http://www.krotov.info/library/02_b/berdyayev/1923_019_5.htm
2. Бодрийяр Ж., *Прозрачность зла*, http://molotoff.info/books/prozorist_zla.txt
3. Гаравей Д., *Маніфест кіборга*, <http://izin.com.ua/cyborg-manifesto/>
4. Жукова Е., *Человек в плену hi-hume*, в «Вестник Томского государственного педагогического университета», 2007, №11., С. 30
5. Ніцше Ф., *Так казав Заратустра*, <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3781>
6. Фанон Ф., *Про насильство*, <https://vpered.wordpress.com/2010/11/22/fanon-de-la-violence>
7. Фуко М., *Слова та речи*, <http://www.lib.ru/CULTURE/FUKO/weshi.txt>
8. Ferrando F., *Posthumanism, Transhumanism, Antihumanism, Metahumanism, and New Materialisms: Differences and Relations*, “Existenz: an international journal in philosophy, religion, politics, and the arts”, 2013, Nr 8, P. 26–32.
9. Huxley J., *New Bottles for New Wine*, London: Chatto&Windus, 1957.
10. Koene R. A., *Global Future 2045: Towards a New Strategy for Human Evolution*, <http://gf2045.com/read/265>